

Висновки. Серед численних гіпотез щодо становлення та розвитку різних типів порядку слів особливе місце належить новітньому інтерпретативному підходу, який розвинувся в царині сучасної теорії інформаційної структури речення: порядок слів є мовним засобом маркування компонентів цієї структури, а вибір того чи іншого типу порядку слів пов'язаний із певними моделями пакування інформації у реченні та дискурсі. Звернувшись до історичних витоків цього мовного явища, нами досліджено окремі типи порядку слів у давньоанглійському простому реченні й виявлено таке:

1. Існує прямий зв'язок між певним типом порядку слів у давньоанглійському простому реченні та моделлю його інформаційної структури.

2. Порядок слів маркує окремі компоненти ICP, що дозволяє визначити їх інформаційні характеристики.

3. Зміни у базовому порядку слів відбулися завдяки переходу до іншої моделі інформаційної структури речення, яка стала домінуючою.

У подальших розвідках вважаємо за доцільне дослідити зв'язок порядку слів з інформаційною структурою інших типів речень у давньоанглійській мові.

Список літератури

1. Bean M. The Development of Word Order Patterns in Old English / Bean M. – Beckenham : Croom Helm Ltd, 1983. – 150 p.
2. Chomsky N. The Minimalist Program / Chomsky N. – Cambridge, Mass. : MIT Press, 1995. – 420 p.
3. Greenberg J. Language Universals / Greenberg J. – Berlin : Walter de Gruyter, 2005. – 89 p.
4. Höhle T. Über Verum-Fokus im Deutschen / Höhle T. // Informationsstruktur und Grammatik. – Opladen : Westdeutscher Verlag, 1992. – S. 112–141.
5. Kemenade A. The Handbook of the History of English / Kemenade A., Los B. – Oxford : Blackwell Publ. Ltd., 2009. – 269 p.
6. Kroch A. Verb Movement in Old and Middle English: Dialect Variation and Language Contact [Electronic resource] / Kroch A., Taylor A. – Working Papers in Linguistics. – Philadelphia : UPenn University, 1993. – Access mode : ftp://babel.ling.upenn.edu/papers/faculty/tony_kroch/papers/omev2.pdf.
7. Pfenninger S. Grammaticalization Paths of Old English and Old High German Existential Constructions / Pfenninger S. – Bern : Peter Lang, 2009. – 369 p.
8. Prince E.F. The ZPG Letter: Subjects, Definiteness, and Information Status / Prince E.F. // Discourse Description. Diverse Linguistic Analyses of a Fund Raising Text. – Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins Publ. Company, 1992. – P. 295–325.
9. Rizzi L. The Fine Structure of the Left Periphery / Rizzi L. // Elements of Grammar. – Dordrecht : Kluwer, 1997. – P. 281–337.
10. Schwabe K. On Information Structure, Meaning and Form / Schwabe K., Winkler S. – Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2007. – 350 p.
11. Speyer A. Topicalization and Stress Clash Avoidance in the History of English / Speyer A. – Berlin : Walter de Gruyter, 2010. – 286 p.

О.В. Арделян (Кіровоград)

ВЛАСНІ ІМЕНА В ЛІНГВІСТИЧНОМУ АСПЕКТІ НОМІНАЦІЇ

Проаналізовано проблему семантики власного імені в лінгвістичному аспекті номінації. Розглянуто віднесеність мовленнєвих одиниць до позначених ними об'єктів дійсності. Визнано, що власні імена є віддзеркаленням суспільних та культурних процесів в мовній картині світу, у здійсненні ефективного міжмовного спілкування. Сучасні модально-логічні концепції референції дають можливість більш адекватно описати семантику власного імені.

Ключові слова: *власна назва, мовна картина світу, семантика власного імені, лінгвістичний аспект номінації.*

Осуществлен анализ проблемы семантического значения имени собственного в лингвистическом аспекте номинации. Рассмотрена отнесенность речевых единиц к означаемым ими объектам действительности. Определено, что имена собственные являются отражением общественных и культурных процессов в языковой картине мира, в совершении эффективного межъязыкового общения. Современные

модально-логічні концепції референції дають можливість більш адекватно описати семантику імені власного.

Ключеві слова: імя власного, лінгвістичний аспект номінації, мовна картина світу, семантика імені власного.

The research specifies the lexical meaning of proper names in the context of contemporary theories of reference. The detailed analysis of proper names which are referable to the objects of reality and reflect social and cultural processes in the speaking world has been given. The possibility of description of proper name's meaning with the help of the contemporary modal-logical conceptions of reference has been analyzed in the article. The article underlines that proper names are effective in the realization of the conversational interaction.

Key words: proper names, the speaking world, the contemporary modal-logical conceptions of reference, lexical meaning of proper names, the conversational interaction.

Розгляд ономастичного матеріалу має широку перспективу. По-перше, в ономастиці вже визначився поворот від екстенсивних досліджень, зосереджених на накопиченні нового фактичного матеріалу, до інтенсивних, який пов'язаний із залученням нових підходів й принципів його інтерпретації. „Головним завданням ономастики зараз, – пише Д.І. Руденко, – повинно бути не стільки залучення до обертання нового фактичного матеріалу, скільки більш повне осмислення фактів, які вже існують, та точок зору, які вже сформульовані” [8, с. 58].

По-друге, лінгвістам, які займаються вивченням власних імен, неминуче доводиться звертатися до екстралінгвістичних знань, які пов'язані з розпізнаванням реалій, що іменуються. Характер інформації, що закріплюється в імені, в цілому виявляє залежність від загальної соціокультурної орієнтації епохи, і отже, ономастичний матеріал стає важливим компонентом її семіотичного простору.

Нарешті, використання й сприйняття власних імен відбувається завдяки наявності у носіїв мови загального уявлення про специфіку цього мовного знака: „Щоб сприйматися як власне ім'я, звуковий комплекс з самого початку повинен бути впізнаним за трьома ознаками, а саме: 1) за певною семантикою, яка забезпечує його семантичну автономію, 2) за словотвірною моделлю (цим пояснюється його формальність), 3) за граматичною оформленістю (власне граматична ознака). Кожна з цих трьох головних ознак має більш розгорнуте пояснення й уточнення: людина зберігає в пам'яті певний набір власних імен, їй не обов'язково виконувати кожного разу ряд розумових процедур, щоб здійснити перетворення апелятива в онім” [7, с. 102].

Ономастична номінація завершується вираженням особового мовного знака – власного імені, знака, що в системі мови наділений специфічними мовними повноваженнями. Іншими словами, кожне нове власне ім'я маніфестує вивідне знання, яке уbrane в знакову форму, спеціально призначену для нього мовою.

Мовна свідомість концептуалізована – ця властивість впливає з концептуалізації світогляду і мови: „Кожна природна мова відображає певний спосіб сприйняття і організації (концептуалізації) світу. Значення, які виражаються в ній, складаються в певну єдину систему поглядів, свого роду колективну філософію, яка нав'язується як обов'язкова усім носіям мови. Придатний мові спосіб концептуалізації (погляд на світ) частково універсальний, частково національно-специфічний, таким чином, носії різних мов можуть бачити світ трішки по-різному, крізь призму своїх мов” [1]. Сама мова з її внутрішніми категоріями є тою об'єктивною реальністю, яка зазнає відображення, переживання та онтології свідомістю, яка розуміє мову.

Категорія власного імені – одна зі стійких мовних універсалій, яка у кожній мові представлена специфічним лінгвокультурним матеріалом. Сутність ономастичної номінації напряму пов'язана із семантичним обсягом категорії онома, оскільки, щоб увійти до лексичної системи мови, нове слово в акті свого утворення повинно бути віднесене до певного класу, категорії, причому це віднесення здійснюється залежно від того, наскільки зрозумілі онтологічні властивості позначуваного [4, с. 14].

Наукові погляди на природу власного імені, які склалися в царинах логіки, філософії та лінгвістики і припадають на великий часовий період від античності до наших часів, відповідають довгому списку авторських імен. Ми навмисне уникаємо обговорення різних концепцій власного імені, оскільки спеціальні аналітичні огляди раніше існуючих та існуючих точок зору вже представлені у працях А.А. Белєцького, В.Д. Бондалєтова, М.В. Голомидової, М.Н. Ємарченко, О.Д. Зверєва, Ю.О. Карпенко, О.Ю. Карпенко, О.А. Леоновича, Ю.О. Рилова, М.Е. Рут, О.В. Суперанської.

Розглядаючи у рамках даної роботи поняття онома, спробуємо логічно структурувати обсяг інформації, знання про потенціал мовного знака, що знаходить застосування при ономастичній номінації, яка розуміється тут як вживання готового лексичного матеріалу.

Поняття онома не тотожне лексико-граматичній категорії власного імені, хоча і вбирає в себе мовну семантику власного імені як головний інформаційний стрижень. Про специфічний мовний статус онімів говорить і М.Е. Рут, яка вважає, що „питання про наявність/відсутність і про характер лексичного значення власних назв можна вирішити лише щодо конкретних класів онома” [9, с. 47]. Дослідниця дійшла такого висновку: „Антропонім може бути двояким: він існує сам по собі і як власне ім'я конкретної людини. Антропонім сам по собі не має реального значення – власне ім'я має відсоціумний денотат і відсоціумний конотат. Антропонім сам по собі вбирає в себе культурні конотації, за рахунок чого формуються фантомні лексичні значення, які перетворюють його на проміжну форму між онімом й апелятивом – конотонім, за визначенням Є. Отіна. Власне ім'я варіюється в соціумі, через численні варіанти й дублети намагаючись якнайповніше реалізувати денотативне й конотативне наповнення семантики імені. Антропонім існує в мові, особливості його функціонування визначаються мовними законами. Власне ім'я існує в соціолекті, і чим вужче соціум, тим яскравіші особливості функціонування імені. Семантика антропоніма визначається загальнонародними культурними конотаціями. Семантика власного імені визначається закріпленістю його за конкретним членом соціуму” [9, с. 49].

Категоріально-лексична семантика власного імені визначається функціональним навантаженням цього мовного знака. Власні імена, як і апелятиви, співвідносяться з предметною сферою, але, на відміну від загальних назв, що даються класам об'єктів, власні імена даються індивідуальним об'єктам, які мають, окрім того, загальні імена (імена класів), і слугують для виділення об'єктів із цих класів. Функція, визначена як „виділення об'єктів із класів”, потребує, на наш погляд, особливого пояснення, оскільки власні імена нерідко співвідносяться з одиничними поняттями або поняттями про одиничні предмети. Тобто в цьому разі логічно поставити питання про функціональні особливості онімів та апелятивів. Звичайно зазначають, що оніми виконують ідентифікаційно-диференційну функцію, яка вирізняє оніми серед інших класів мовних одиниць. За найважливіший критерій вирізнення *nomina propria* серед номенів апелятивів належить визнати їх одиничність, тобто функцію означення одиничних, індивідуальних десигнатів.

Ідентифікація – виділення одиничного об'єкта за принципом „саме цей, а не будь-який інший” – тільки один із шаблів формування власного імені. Отже, тільки із застереженням можна прийняти твердження Г.В. Колшанського про тотожність власних та загальних імен, коли позначаються одиничні об'єкти: „Будь-яка лексична одиниця, включаючи власні та загальні імена, може бути вжита для іменування будь-якого об'єкта... Первісно структура слова пристосована для адекватного вираження сутності об'єкта внаслідок суміщення в ньому здатності іменування універсального і одиничного явища одночасно. Іменування словом будь-якого об'єкта – одиничного чи загального (загальна назва, власне ім'я тощо) – принципово єдине” [5, с. 68–69].

Сутність реалії, яка підводиться під категорію предметності, однаково передається за допомогою власних і загальних імен, а ось сутність репрезентації об'єкта в онома для цих лексико-граматичних класів аж ніяк не рівноцінна. Як відомо, власне ім'я не має граматичної категорії числа і, відповідно, не бере участі у протиставленні „одиничність – роздільна множинність”. Незалежно від форми імені (*ліс Чорний – село Ліс*) власне ім'я називає предмет, який мислиться у автономній позиції, і тому він уявляється як одиничний. Проте ознаки окремого конкретного об'єкта не підсумовуються у власній назві, вони вибудовуються певним чином і підпорядковуються головній ідеї онома – ідеї індивідуальності. В її світлі об'єкт постає як єдиний у своєму роді, який не просто виділений з ряду, але осмислений по-особливому в сукупності своїх властивостей. Окреме виділяється із загального і постає як особливе, а символ його індивідуальної значущості – власне ім'я – стає вербальним свідченням подвійного відчуження.

Індивідуальність не передбачає фактичної відсутності однотипних предметів, адже в онімічній номінації аксіологічному осмисленню підлягає не „одиничність” предмета, а його унікальність із точки зору суб'єкта, який сприймає. Власне ім'я можна порівняти з міткою, за допомогою якої мова маркує, як правило, важливі для індивідуального виділення предмети і явища дійсності. Це знак-індивідуалізатор, який не тільки на мовленнєвому, але й на мовному рівні свідчить про цінності вербального виділення окремої реалії. Правомірно стверджувати, що са-

ме специфіка означення, абстрактність способу застосування надають іменнику статус онома, „його головними функціями виступають функції індивідуалізації та ідентифікації” [2, с. 167].

Таким чином, загальна категоріальна семантика власного імені виникає з його протиставлення апелятива. Онома виступає в ролі мовного сигналу і спроможний через мовну абстракцію передавати ідею індивідуального позначення окремого об'єкта. Але протиставлення „апелятив – онома” має діалектичну природу. Власне ім'я протилежне апелятиву, проте воно в змозі виконувати свою мовну функцію, тільки опираючись на загальне позначення, точніше, на номенклатурний термін (слово-класифікатор, слово-індикатор), який містить загальне поняття про предмет і визначає родову й видову віднесеність об'єктів. У сполученні з географічним терміном топонім як одиничне ім'я вступає у відношення з тим загальним, що необхідне для зв'язку „людина – об'єкт” [10, с. 177]. „Ім'я завжди супроводжує родове поняття, – зазначає Н.М. Маршакова, – яке якщо не використовується, то його мають на увазі” [6, с. 83]. Схожий висновок робить А.В. Беспалова: „У сигніфікативному значенні імен одночасно присутні узагальнене і одиничне поняття. Перше здійснює зв'язок даного одиничного предмета з відповідним класом предметів і має родові, категоріальні та видові ознаки, які, як правило, реалізуються в терміні поряд з власним ім'ям” [3, с. 5].

Функціонально зумовлена залежність від загального терміна детермінує зв'язку семантичну валентність власного імені: воно може реалізувати свій мовний потенціал тільки у проекції на слово-конкретизатор, в якого „запозичує” частину понятійної семантики: *кафе* „*Бузок*” і *бузок*; *гора* „*Ведмідь*” і *ведмідь*; *озеро* „*Келих*” і *келих*. Цілком зрозуміло, що однакові за звуковими оболонками лексеми для носіїв мови мають різний смисл завдяки присутності в номінаційних комплексах термінованого слова, яке задає напрям в осмисленні сусідньої лексеми.

З огляду на зазначене вище, цілком логічний висновок, що межі між *nomina propria* і *nomina appellativa* можуть бути не такими строгими і не такими виразними. Опис функцій онімів може бути добрим приводом для верифікації багатьох аксіом ономастики. Перспективною, на наш погляд, є думка про те, що власне ім'я слід розглядати як одиницю концептуальної системи, яка містить різнотипну інформацію про ту чи іншу лінгвостільноту.

Список літератури

1. Апресян Ю. Д. Образ человека по данным языка: попытка системного описания / Ю. Д. Апресян // Вопросы языкознания. – 1995. – № 1.
2. Белецкий А. А. Лексикология и теория языкознания: Ономастика / А. А. Белецкий. – К. : Изд-во Киев. ун-та, 1972. – 210 с.
3. Беспалова А. В. Структурно-семантические модели эргонимов и их употребление в современном английском языке (на материале названий компаний) : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.15 / Беспалова А. В. – Одесса, 1988. – 21 с.
4. Голомидова М. В. Искусственная номинация в русской ономастике : [монография] / Мария Васильевна Голомидова. – Екатеринбург : Урал. гос. пед. ун-т, 1998. – 232 с.
5. Колшанский Г. В. Объективная картина мира в познании и языке / Г. В. Колшанский ; под. ред. А. М. Шахнарович. – 3-е изд., стер. – М. : Едиториал УРСС, 2006. – 122 с.
6. Маршакова Н. Н. Проблема значения собственных имен в ономастическом аспекте / Н. Н. Маршакова // Материалы по русско-славянскому языкознанию. – Воронеж, 1985. – С. 82–87.
7. Молчанова О. Т. Модели географических имен в тюркских и индоевропейских языках / О. Т. Молчанова // Иностранные языки. – 1990. – № 1. – С. 101–106.
8. Руденко Д. И. Собственные имена в контексте современных теорий референции / Д. И. Руденко // Вопросы языкознания. – М., 1988. – № 3. – С. 58–64.
9. Рут М. Э. Антропонимы: размышления о семантике / М. Э. Рут // Известия Уральского государственного университета. – М., 2001. – № 20. – С. 45–50.
10. Селезнева Л. Б. Имя собственное в языке (значение и функция) / Л. Б. Селезнева // Вопросы структуры и функционирования русского языка. – Томск, 1980. – С. 175–179.